

ผีของคนเมือง

ศรีเลา เกษพรหม^๑

ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแผ่เข้ามาในเขตล้านนา แต่เดิมคนในท้องถิ่นนี้นับถือผีเป็นที่พึ่ง ผีนั้นมีทั้งผีชั้นสูงและผีชั้นต่ำ เมื่อถูกผีทำร้ายหรือรบกวน จะอ้อนวอนขออำนาจผีชั้นสูงช่วยปัดเป่าให้ แม้เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาแล้วชาวบ้านชาวเมืองก็ยังไม่ทิ้งความเชื่อเรื่องผี รับเอาทั้งคำสอนในพระพุทธศาสนา และยังมีการอ้อนวอน เช่น สรวง บูชา ส่งผีควมคู่กันไป สำหรับชื่อของผีมีมาก แต่ผีที่รู้จักกันดี หรือผีที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนอยู่ประจำแยกออกได้เป็น ๒ ประเภท ๑) ผีที่คุ้มครองรักษา ถ้านับถือดีจะเป็นผีให้คุณ ๒) ผีให้โทษ ผีที่ให้คุณถ้านับถือ เช่น ผีปู่ย่า ผีอารักษ์ ผีเสื้อเมือง ผีเสื้อวัด

^๑ นักวิชาการสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อห้วย ผีเสื้อไร่ ผีเสื้อนา เป็นต้น ส่วนผีที่ให้โทษ เช่น ผีเสื้อ ผีโพง ผีขี้หมา ผีกละ ผีกละยักษ์ ผีเจียงเหมี้ยง ผีตายโหง ผีสัตว์ดิรัจฉาน ผีเปรต เป็นต้น

ผีปู้ย่า

ผีปู้ย่า หรือ ผีเรือน คือผีบรรพบุรุษ ติดต่อบีบสานกันมาทางสายมารดา โดยลูกที่เป็นหญิงเป็นผู้รับถ่ายทอด เมื่อมารดายังมีชีวิตอยู่ผีปู้ย่าจะอยู่ที่เรือนของมารดา พวกลูกๆ จึงต้องไปไหว้ผีปู้ย่าที่เรือนของมารดา ที่ถือว่าเป็นเรือนต้น (เรือนเค้า) เมื่อมารดาเสียชีวิตแล้ว ลูกคนโตที่เป็นหญิงจะรับต่อเอาผีปู้ย่าไปไว้ที่เรือนของตน สืบต่อกันเป็นลูกโซ่อย่างนี้ มีหลายครอบครัวที่ผีปู้ย่าไม่อยู่ในเรือน เรียกกันว่า “ผีสุด” เหตุเพราะครอบครัวนั้นมีลูกเป็นชายทั้งหมด จึงไม่มีผู้หญิงสืบทอดไว้นั่นเอง

หิ้งผีปู้ย่า

ที่มา : <http://2.bp.blogspot.com>

ที่อยู่ของผีปู้ย่า คือบนเรือนในห้องนอนของมารดา บิดา โดยมี

แผ่นไม้เล็กๆ ทำเป็นหิ้งติดไว้ที่เสา มุมใดมุมหนึ่งของห้อง บางบ้านทำหิ้งติดไว้ที่เสามงคูล ความสูงจากพื้นขึ้นไปประมาณ ๑.๕๐ เมตร บางบ้านตั้งโต๊ะขนาดเล็กไว้ที่มุมของเรือนนอน บางบ้านไม่ได้ติดหรือตั้งแต่อย่างใด แต่ก็เป็นที่รู้จักในครอบครัวว่าผีปู้ย่าอยู่ตรงไหน เวลาที่มีการขอขมาหรือเลี้ยงผีปู้ย่า จะทำพิธี ณ ที่ตรงนั้น ผีปู้ย่าเป็นผีที่รักษาคุ่มครองคนในครัวเรือนไม่ให้มีภัยอันตราย จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ผีเรือน”

การที่มีผีปู้ย่าก็เพื่อให้ช่วยควบคุมความประพฤติของบุคคลในครอบครัวนั้นๆ โดยเฉพาะผู้ที่เป็หญิง ให้ตั้งอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีของบ้านเมือง ผู้หญิงในล้านนาแต่โบราณที่เคร่งครัดในจารีต ขนบประเพณี ตั้งตน

อยู่ในกรอบของสังคมเป็นอันดีนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผีป่วนคอยควบคุมดูแลความประพฤติของพวกเขาอยู่

การที่ให้ผีควบคุมคนดีกว่าให้คนควบคุมคนมาก เพราะคนไม่มีหน้าที่พิทักษ์พิทักษ์ ดังกับผีที่มองเห็นคนทั้งในที่ลับและที่แจ้ง คนจึงกลัวผีมากกว่ากลัวคน ไม่ว่าจะไปทำผิดริตผิดรอยที่แห่งใด ถึงไม่มีผู้ใดรู้เห็น แต่ผีจะรู้เห็นตลอด ด้วยเหตุนี้เมื่อผู้ใดทำผิดริตผิดประเพณีจะต้องแจ้งให้ผีใหญ่ บิดามารดารู้เพื่อจะได้สารภาพรับผิดกับผีเรือน ถ้าเป็นการทำผิดที่ไม่ร้ายแรงให้ขอมาเสียก็เป็นอันว่าผีให้อภัย แต่ถ้าเป็นความผิดที่ร้ายแรง เช่น หญิงที่ให้ผู้ชายผิดผีจนถึงได้ร่วมหลับนอนกัน จะต้องรีบบอกให้ผีใหญ่ทราบภายใน ๓ วัน ๗ วัน ท่านจะได้กระทำให้ถูกประเพณีเสีย โดยให้ฝ่ายชายรับผิดชอบแต่งงานเป็นสามีภรรยาแทน จึงจะเป็นการพ้นโทษ

เมื่อมีสมาชิกในครัวเรือนกระทำผิดริตผิดแล้วไม่บอกให้ใครรู้ ผีเรือนจะโกรธและบันดาลให้ผู้ทำผิดมีการเจ็บป่วย พ่อแม่ผู้ปกครองจะสงสัยจึงไปให้หมอประจำหมู่บ้าน หรือคนทรงเจ้าเข้าผี ให้เปิดตำราหรือทักทายถึงสาเหตุของการป่วย ถ้าผู้ป่วยเป็นหญิงคำทักทายของหมอส่วนใหญ่จะคล้ายกันว่า ได้มีลูกหลานของตระกูลทำผิดศีลผิดผี ผิดริตผิดรอย จึงทำให้ผีเรือนโกรธและลงโทษให้ขอมาต่อผีเรือนเสีย เมื่อได้ทราบถึงสาเหตุอย่างนั้นพ่อแม่จึงกลับไปสอบถามลูกหลานของตนว่าได้ทำผิดอะไรบ้าง ถ้ามีการทำผิดลูกสาวจะบอกความจริงว่าถูกผู้ชายจับมือถือนอนอย่างไร ถ้าไม่ได้ทำผิดก็ต้องรับผิดชอบด้วยเช่นกัน เพราะอาจจะมีการทำผิดโดยไม่ได้ตั้งใจ คือจะผิดหรือไม่ผิดก็ต้องยอมรับ ผีใหญ่จะได้จัดเครื่องขมาผีป่วนให้เพื่อจะได้หายจากการป่วย มีบางรายที่หญิงในตระกูลไม่มีใครยอมรับผิด ผีใหญ่จะมีวิธีรู้ให้ได้ว่าใครเป็นคนผิด โดยนัดหมายให้ลูกหลานที่เป็นหญิงมารวมกันที่บ้านต้นผี แล้วให้ทุกคนห่อข้าวต้มมัดคนละ ๑ ห่อ แต่ละห่อจะทำเครื่องหมายไว้เพื่อให้รู้ว่าเป็นของใคร จากนั้นนำไปต้มเมื่อสุกแล้วจึงแกะดูข้างในห่อ ถ้าข้าวต้มของผู้ใดไม่สุกยังเป็นข้าวสารอยู่ ถือว่าผู้ที่เป็นเจ้าของข้าวต้มทำผิดแล้วปกปิดไว้ จะต้องมีการสารภาพว่าทำผิดด้วยเรื่องใด ทางผู้ปกครองจะได้แก้ไขพร้อมทั้งให้มีการขอมาผีป่วนด้วย

พิธีขอขมาผีปู่ย่า

จัดขึ้นหรือพานใส่ดอกไม้ธูปเทียน บางแห่งมีหมาก เหมียง บุหรี่ ใส่ไปด้วย โดยผู้ปกครองหรือพ่อแม่เป็นผู้จัดหา แล้วนำเครื่องเหล่านั้นไปตั้งในเรือนตรงมุม อันเป็นที่อยู่ของผีปู่ย่า จากนั้นจึงจุดธูปเทียนพร้อมกับกล่าวคำขอขมา เช่น กล่าวว่ “การที่ลูกสาวได้กระทำผิดริตผิดรอย และได้บอกให้ใครทราบ เป็นความผิดมาก เป็นเพราะลูกสาวไม่รู้ ขนบธรรมเนียมดี ซึ่งเป็นการล่วงเกินต่อผีเรือน ขอจงได้โปรดให้อภัยแก่ลูกหลาน ด้วยเถิด” บางแห่งมีขันใส่น้ำส้มป่อย ตั้งไว้ด้วย เพื่อขอน้ำมนต์ของผีปู่ย่า และนำน้ำส้มป่อยนั้นไปประพรมที่ศีรษะของผู้ป่วย เป็นการเสริมกำลังใจให้เข้มแข็ง ไม่นานก็พลันหายจากการป่วยไข้

ขอขมาผีปู่ย่า

พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า

ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า จัดขึ้นทุกปี ในเดือน ๙ เหนือ ขึ้นหรือแรม ๙ ค่ำ โดยเรือนที่เป็นเจ้าผีจะบอกแก่ลูกหลาน โดยเฉพาะลูกหลานที่ลงตั้งเรือนอยู่อีกหลังหนึ่งให้ทราบว่าจะมีการเลี้ยงผีปู่ย่าในวันไหน เมื่อวันนัดหมายมาถึงในตอนเช้าพวกลูกหลานจะนำไก่มารวมกันต้มที่เรือนต้นคนละ ๑-๒ ตัว แล้วนำไก่ต้มสุกใส่ในขันโตก พร้อมทั้งจัดดอกไม้ธูปเทียน ข้าวสุก ผลไม้ ขนมต่าง ๆ หมาก เหมียง บุหรี่ และน้ำ บางแห่งมีสุราด้วย แล้วจึงยกเข้าไปตั้งที่มุมห้องในเรือน จากนั้นหญิงผู้เป็นหัวหน้ากล่าวคำโอกาสถวายว่า “ในวันนี้เป็นประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า ข้าพเจ้าพร้อมด้วยลูกหลานไม่ได้ละทิ้งริตเก๋ารอยหลัง จึงได้นำข้าวตอกดอกไม้ ไก่ต้ม ข้าวสุก ส้มสุกลูกไม้ ข้าวต้มข้าวหนมมาเลี้ยงแก่ปู่ย่า ขอให้ช่วยปกปักรักษาคุ้มครองข้าพเจ้าและลูกหลานทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุข มีอายุมั่นคงขวัญยืนด้วยเถิด” คำกล่าวในการเลี้ยงนั้นไม่ได้มีไว้เป็นมาตรฐาน ใครจะว่าอย่างไรก็ได้ ขอให้เป็นไป

ในทางที่ดีก็พอ ตั้งของเลี้ยงไว้จนกว่าผีจะกินอิ่มจึงค่อยยกออก การที่จะรู้ว่า ผีกินอิ่มหรือยังไม่อิ่ม คนโบราณใช้เมล็ดข้าวสารเป็นเครื่องเสี่ยงทาย โดยเอา ข้าวสารในถ้วยเล็กสักครึ่งถ้วย นำไปตั้งไว้ใกล้กับของเลี้ยงผี หลังจากที่ได้เลี้ยงแล้ว ประมาณ ๒๐ นาที ห้วนหน้าครอครัวจะหยิบข้าวสารใส่ในอุ้งมือ แล้วนับดู ถ้าหยิบ ได้จำนวนคี่เป็นอันรู้ว่าผียังกินไม่อิ่ม เมื่อรอไปอีกสักครู่ไปหยิบข้าวสารใหม่ถ้าได้ จำนวนคู่แสดงว่าผีกินอิ่มแล้ว จึงถอนของเลี้ยงออกไปได้

นอกจากการเลี้ยงประจำปีแล้ว มีการเลี้ยงในกรณีที่มีผู้ชายมีเจตนา มา ถูกเนื้อต้องตัวหญิงสาวของเรือนนั้นๆ เรียกว่า ผิดผี ฝ่ายชายจะต้องเสียค่าผีและ เลี้ยงผี โดยมีกำหนดไม่ให้เกิน ๗ วัน เครื่องเลี้ยงผีในกรณีนี้แล้วแต่ผีของแต่ละ ตระกูลว่ากินสิ่งใด บางแห่งผีกินไก่ บางแห่งผีกินหมู และบางแห่งมีหัวหมู ๑ หัว และมีไก่อีก ๔ ตัว ตามจำนวนของหัวหมู มีหมากแห้ง ๑ หัว พลุ ๑ มัด ดอกไม้ ธูปเทียน ข้าวสุก ขนมต่างๆ นำมาให้ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงเป็นผู้จัดการเลี้ยง ต่อมา ภายหลังฝ่ายชายมอบเงินให้ฝ่ายหญิงเป็นผู้จัดการเลี้ยง เมื่อเสร็จพิธีผู้ใหญ่ ฝ่ายหญิงจะตัดแบ่งหัวหมูเป็นชิ้นๆ แจกให้แก่พี่น้องลูกหลานได้กินกันอย่างทั่วถึง

ผีสื่อ

ผีสื่อ ในลำนานาดูเหมือนว่าจะไม่ใช่อันเดียวกันกับ ผีกระสือ ในภาคกลาง เพราะผีสื่อของลำนานาไม่ดูร้ายน่ากลัวเท่าไรนัก ผีที่น่ากลัวคือ ผีกละ ดังนั้นผู้เขียน คิดว่า ผีกละในลำนานา น่าจะเป็นอันเดียวกันกับ ผีกระสือ ในภาคกลาง

ผีสื่อ เป็นได้ทั้งหญิงและชาย แต่ส่วนใหญ่จะเป็นหญิงมากกว่า ผีสื่อ ชอบกินของคาว หรือของสกปรก ตามที่รู้จักกันในหมู่คนผู้สูงอายุ และผู้ที่เคยได้ ประสบพบมา ได้มีการเล่าขานต่อกันมาว่า ผีสื่อออกหากินในเวลากลางคืน มีคน เคยแอบดูเห็นคนที่เป็นผีสื่อเดินย่องลงจากเรือนในเวลาดึก ไปที่ใต้ถุนเรือน บริเวณอันเป็นที่เทน้ำล้างสิ่งต่างๆ ของคนทำครัว คนเมืองเรียกบริเวณนั้นว่า “ซี้ห์มา” ซึ่งมีทั้งน้ำทั้งโคลนเป็นน้ำคร่ำปนกับสิ่งสกปรก เปิดโก๋ชอบคุ้ยเขี่ยกินเศษ อาหาร เมื่อคนที่เป็นผีสื่อลงไปสู่บริเวณนั้นแล้วใช้มือควานหาเศษอาหารกิน

เมื่อครั้งโบราณมีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องผีสืบบัญญัติไว้ว่า ผู้ที่ทุบตี หรือฆ่าคนที่เป็ผีสื่อตายไม่มีโทษ แต่คนนั้นจะต้องเป็นผีสื่อจริง ๆ ถ้าฆ่าคนที่ไม่เป็นผีสื่อจริงมีโทษ ถ้าสงสัยว่าคนใดคนหนึ่งเป็นผีสื่อจริงหรือไม่ ให้มีการพิสูจน์ได้ด้วยการผูกมัดคนที่เป็ผีสื่อถ่วงน้ำ ถ้าคนผู้นั้นเป็นจริงจะจมน้ำ ถ้าไม่จริงจะลอยขึ้นมาเหนือน้ำ

นิทานประกอบเรื่องผีสื่อ

มีชาย ๒ คนเป็นเพื่อนกัน ไปเที่ยวสาวแฉั่วสาวด้วยกันตามประเพณีของคนในล้านนาสมัย ก่อนจะถึงบ้านของสาวคู่คุยจะต้องผ่านป่าละเมาะ ชายคนหนึ่งจะบอกให้เพื่อนล่วงหน้าไปก่อน ส่วนตัวเขาแฉั่วเข้าป่าละเมาะทุกคืน ทำให้เพื่อนสงสัยในพฤติกรรมดังกล่าว มีคืนหนึ่งจึงแอบเข้าไปดูว่าเพื่อนเข้าไปทำอะไรอยู่บริเวณนั้น และสิ่งที่ได้เห็นแทบจะไม่เชื่อสายตาตัวเอง เพราะเห็นเพื่อนกำลังใช้ลิ้นแลบเลียหัวควายแฉั่วอย่างมีความสุข เมื่อเห็นดังนั้นจึงทราบได้ทันทีว่าเพื่อนของตนคงจะเป็นผีสื่อเป็นแน่ เพราะเคยได้ยินผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่าผีสื่อชอบเลียหัวควายแฉั่ว เขาไม่ได้บอกในสิ่งที่เขาได้รู้เห็นมาให้ใครฟัง

วันต่อมาเขาจึงแกล้งเพื่อนผีสื่อของเขาด้วยการนำเอาพริกขี้หนูตำละเอียด แอบไปทาหัวควายแฉั่วไว้ ตกกลางคืนชายทั้ง ๒ ก็พากันไปเที่ยวสาวตามปกติ เพื่อนคนที่เป็นผีสื่อจะปฏิบัติเหมือนทุกครั้ง เมื่อไปถึงบริเวณป่าละเมาะจะบอกให้เพื่อนไปรอที่บ้านสาว จะขอทำธุระในป่าข้างทางก่อน และเข้าไปเลียหัวควายแฉั่ว แต่หัวควายวันนั้นมันทั้งร้อนทั้งเผ็ด และรู้ว่าเพื่อนของเขารู้ความจริงว่าเขาเป็นผีสื่อ ด้วยความโกรธจึงได้แปลงกายเป็นสัตว์ ๔ เท้า แต่ไม่ทราบว่าเป็นสัตว์ประเภทใดตามชายที่เป็นเพื่อนไปอยู่ที่ใต้ถุนเรือน คนที่อยู่บนเรือนได้ยินว่ามีเสียงดังราวกับว่ามีวัวควายวิ่งชนเสาที่ใต้ถุน ชายที่อยู่บนเรือนกับสาวจึงได้เล่าความจริงให้พ่อของสาวฟัง และบังเอิญว่าพ่อของสาวเป็นคนที่มีเรื่องคาถาอาคมอยู่บ้าง จึงเสกมนต์ไล่ไฟ ๗ ฟอง พร้อมทั้งให้ยมดาบไว้ป้องกันตัวอีกด้วย และบอกวิธีว่า เมื่อลงจากเรือนไปแล้วให้วิ่งโดยไม่หันหลัง ในระหว่างที่วิ่งนั้นให้พาไฟไป

ข้างหลัง ๑ ฟอง แล้วฟันดาบไปข้างหลัง ๑ ครั้ง ให้กระทำได้ดังนี้เป็นระยะๆ จนถึงไขใบสุดท้ายให้วิ่งขึ้นเรือน ชายหนุ่มได้ปฏิบัติตามนั้น ครั้นถึงเวลาเช้าจึงไปหาเพื่อนที่บ้าน พ่อแม่ของชายที่เป็นผีสือบอกว่าลูกชายเขายังไม่ตื่นนอน จึงพากันเข้าไปดูปรากฏว่าชายคนนั้นได้ตายอยู่บนที่นอน คงเป็นเพราะอำนาจของอาคมที่เพื่อนได้ทำเมื่อคืนที่ผ่านมานั่นเอง

ผีเจ้าที่

ผีเจ้าที่ คือผีที่รักษาประจำอยู่ที่ใดที่หนึ่ง คนพื้นเมืองโบราณถือว่า ต้นไม้ทุกต้น กอหญ้าทุกกอ มีผีรักษาอยู่ ดังนั้นคนโบราณเมื่อเดินทางไกลไปหยุดพัก ที่ใดจะบอกขออนุญาตผีเจ้าที่ทุกครั้งไป ถ้ามีการรับประทานอาหารนอกบ้านเรือน จะต้องมีการสังเวยข้าวและอาหาร ๑ คำแก่ผีเจ้าที่เสมอ จะถ่ายหนักถ่ายเบานอกเขตบ้านของตัวเองจะต้องกล่าวคำขออนุญาตทุกครั้ง ยิ่งถ้าเป็นการเดินทางไปพักแรมในป่าก็ดี พักแรมระหว่างทางก็ดี ก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องบอกให้เจ้าที่ทราบ นอกจากเชื่อว่าจะไม่มีภัยอันตรายเกิดขึ้นแล้ว ยังได้รับความคุ้มครองจากผีเจ้าที่อีกด้วย กระทำเช่นเดียวกับการไปพักบ้านอื่นเมืองอื่น ที่ต้องบอกให้นายบ้านนายเมือง หรือเจ้าของเรือนทราบก่อน

นิทานประกอบเรื่องผีเจ้าที่

มีพ่อค้ากลุ่มหนึ่ง ประกอบด้วยพ่อค้าชาวไทใหญ่ ๗ คน (คนพื้นเมืองเรียกชาวไทใหญ่ว่า เจี้ยว) พ่อค้าคนพื้นเมือง ๑ คน ได้นำสินค้าบรรทุกหลังวัวต่างเดินทางไปค้าขายต่างเมือง เมื่อเดินทางลึกเข้าไปในป่าเป็นเวลาพลบค่ำพอดี พ่อค้าทั้งหลายจึงพากันหาทำเลพักแรม ณ ที่บริเวณป่าแห่งนั้น กลุ่มพ่อค้าชาวเจี้ยวจึงได้พากันหุงหาอาหาร มีทั้งสุราดื่มกันอย่างสนุกสนาน ส่วนพ่อค้าพื้นเมืองก่อนจะรับประทานอาหารเย็น ได้แบ่งใส่ใบตองวางไว้ที่โคนไม้ และกล่าวบอกขอพักพาอาศัย ขอผีเจ้าที่ และแม่พระธรณีช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย

ในคืนนั้นทุกคนต่างหลับไปแล้วด้วยความอ่อนเพลียในการเดินทาง ในเวลาตีกของคืนนั้น พวกผีต่าง ๆ ในป่า ผีอารักษ์ ผีเจ้าที่ เป็นต้น ที่ได้รับการดูแล

อยู่บริเวณนั้น ต่างก็ตะโกนกันโหวกเหวกจับความได้ว่า ผีตนหนึ่งร้องชวนผีอีกตนหนึ่งว่า “สหาย วันนี้เราพากันไปหาแมงขาลายมากินกันดีไหม” (แมงขาลายที่ผีเรียก หมายถึงพ่อค้าชาวเงี้ยว ที่ชอบสับหมึกดำที่ขายกันทุกคน) ผีอีกตนหนึ่งตอบว่า “วันนี้เข้าไปไม่ได้ เพราะมีแขกมาพักนอนที่บ้าน สหายเอาแมงขาลายมาฝากข้าด้วย” (แขกของผีเจ้าที่หมายถึงชายพ่อค้าคนพื้นเมืองที่ก่อนจะพักได้บอกกล่าวขออนุญาต และขอผีเจ้าที่คุ้มครองนั่นเอง)

เมื่อถึงรุ่งเช้า พ่อค้าพื้นเมืองตื่นขึ้นมากับข้าวของขึ้นต่างหลังวัวแล้ว จึงกล่าวอำลาผีเจ้าที่ พร้อมกับขอบคุณที่ช่วยคุ้มครองให้ปลอดภัย เมื่อเดินทางออกไปสัก ๑๐-๒๐ ก้าว พอแหงนหน้าขึ้นมองบนต้นไม้ ภาพที่เห็นคือขาของพ่อค้าชาวเงี้ยวแขวนตามกิ่งไม้เต็มไปหมด คงถูกผีป่าฆ่าตายเมื่อคืนที่ผ่านมานั่นเอง

ที่พ่อค้าพื้นเมืองได้รอดพ้นจากภัยมืด เป็นเพราะว่าไม่ทิ้งจารีตประเพณีที่คนโบราณได้สั่งสอนไว้ว่า เมื่อหยุดกินข้าวในระหว่างการเดินทาง หรือจะพักค้างคืนที่ใด ให้วางข้าวและอาหารให้ผีเจ้าที่กินก่อน เวลาจะพักค้างคืนให้บอกขออนุญาตจากผีเจ้าที่ก่อน ประเพณีนี้ยังปรากฏทำกันอยู่ทั่วไปในหมู่คนล้านนา

ผีโพง

ผีโพงชอบกินของสดและคาว เช่น คาวจากปลาสด แต่ที่ชอบมากที่สุดคือคาวจากเขียด ผีโพงจะอยู่ในเรือนของคนที่เป็นร่างสือ เมื่อจะออกหากินจะเข้าสิงคนที่เป็นร่างสือแล้วบังคับให้ออกหากิน ส่วนมากจะออกหากินในเวลากลางคืน มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า จะรู้ได้ว่าผู้ใดเป็นร่างสือของผีโพง ให้สังเกตดูที่ปลายจมูกของบุคคลนั้น ถ้ามองดูห่าง ๆ จะเห็นเป็นสีแดงมากกว่าคนทั่วไป ถ้าดูใกล้ ๆ จะเห็นมีเส้นเลือดแดงขวกไขว่ ถ้าร่างสือเป็นหญิงนอกจากปลายจมูกจะแดงแล้ว ปลายผมยังแห้งอีกด้วย

ผีโพงเที่ยวออกหากินในเวลากลางคืน ถ้าเป็นฤดูฝนโอกาสดีจะออกหากินบ่อย ส่วนมากจะเป็นคินข้างแรมหรือคินเดือนมืด เวลาประมาณหลังเที่ยงคืนไปแล้ว เมื่อชาวบ้าน และคนในครอบครัวนอนหลับกันหมดแล้ว ผีโพงจะเข้าสิงร่างสือแล้วบังคับให้ลงจากเรือนโดยคนที่เป็นร่างสือจะรู้สึกตัวบ้างไม่รู้สึกตัวบ้าง

เมื่อลงไปข้างล่างจะเอาจุกมุกกับเสาเรือนเพื่อให้เกิดพลังแสงก่อนแล้วจึงเดินออกไปกลางทุ่งนา ที่ปลายจุกมุกจะมีแสงสีแดงลักษณะคล้ายไฟน้ำตกพรุ้งพรุ้งออกเพื่อส่องหาเขียด เมื่อพบเขียดจะจับขึ้นมาจุกบิณฑาว เมื่อควมหมดจะทิ้งแล้วหาตัวใหม่ต่อ จับไปจุกไปจนกว่าจะอิ่ม ใช้เวลาคืนหนึ่งประมาณ ๑ ชั่วโมง แต่ถ้าคืนไหนไม่มีสิ่งรบกวนจะใช้เวลาหากิน ๒-๓ ชั่วโมง แล้วจึงกลับขึ้นเรือนและเข้านอน โดยคนที่เป็รวางสี่จะรู้สึกเหมือนครึ่งหลับครึ่งตื่นคล้ายฝันไป มีคนบอกให้ฟังว่าเวลาเช้ามีดัก้าออกไปสำรวจดูบริเวณที่เราเห็นแสงของผีโพงในคืนที่ผ่านมาจะเห็นเขียดนอนตายตามคันนาเป็นระยะๆ ในลักษณะตัวเหยียดยาว

มีคนที่มีเรือนใกล้กับเรือนของคนที่เป็นผีโพงเล่าให้ฟังว่า ได้เคยแอบดูพฤติกรรมของคนที่เป็นผีโพงมาโดยตลอด จึงได้ทดลองวิธีการแก้งผีโพงตามที่คนโบราณบอกไว้ว่า คืนใดที่มีฝนตกปรอยๆ เขาจะแอบดูตั้งแต่คนที่เป็นวางสี่ลงจากเรือนไปที่ทุ่งนา เขาจึงไปยกกลับบันไดเรือนของคนที่เป็นผีโพง โดยกลับเอาข้างล่างขึ้นข้างบน หรือสับเปลี่ยนบันไดกับเรือนอื่นที่อยู่ใกล้ (การยกบันไดสมัยโบราณไม่ยาก เพราะบันไดทำด้วยไม้ไผ่ และมีขั้นบันได ๓-๕ ขั้นเท่านั้น จึงมีน้ำหนักเบา ยกไปไหนก็ได้) เมื่อผีโพงกลับจากการหากินจะขึ้นเรือนไม่ได้ เพราะเห็นตัวเรือนเป็นของวางสี่แต่บันไดไม่ใช่ เมื่อตามดูบันไดเรือนที่อยู่ใกล้กัน บันไดใช่แต่ตัวเรือนไม่ใช่ ร่างสี่ของผีโพงจึงไม่กล้าขึ้นเรือน จะอยู่ใต้ถุนเรือนรอจนถึงเช้าเมื่อสว่างแล้วจึงทำทีถือเอาไม้กวาดกวาดตามลานบ้าน เพื่อหลบเกลื่อนไม่ให้คนในครอบครัวรู้ แต่การแก้งผีโพงต้องระวังตัวให้ดี เพราะผีโพงจะอาฆาตจองเวร

ครอบครัวใดที่มีสมาชิกในครัวเรือนเป็นผีโพง คนในครอบครัวเดียวกันจะไม่ค่อยรู้ เล่ากันว่าก่อนที่ผีโพงออกหากินจะสะกดจิตทุกคนในครอบครัวให้หลับเป็นตายจนกว่าผีโพงจะกลับเรือน คนที่รู้และเห็นจึงเป็นคนนอกครอบครัวนั้น

ในระหว่างที่ผีโพงกำลังออกหากินเขียด ถ้ามีใครที่ไปหาปลาพบเห็นท่านห้ามไม่ให้เข้าใกล้ หรือถ้าเห็นหน้าและรู้จักคนที่เป็นวางสี่ของผีโพงอย่าได้ทักหรือเรียกชื่อเขา ให้หลีกเลี่ยง เพราะอาจจะถูกผีโพงทำร้ายเอาได้ ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า มีคนหาปลาไปพบผีโพงในระยะใกล้จนเห็นหน้าและรู้ว่าเป็นใคร ผีโพงนั้นได้เข้ามาขอร้อออ่อนวอนอย่างน่าสงสาร โดยขอร้อออย่าได้บอกให้คนอื่นรู้ว่าเขา

เป็นผีโพง พร้อมกับควักสิ่งของที่ติดตัวไป เช่น แหวน เป็นต้น ให้แก่คนที่ไปพบ เพื่อเป็นค่าจ้างไม่ให้พูดบอกคนอื่น

ถ้าใครทำให้ผีโพงโกรธ ผีจะอาฆาตและจองเวร ที่รู้ความลับเขาแล้ว ไปพูดให้ผู้อื่นฟัง หรือเข้าไปทักชื่อของร่างสือที่กำลังออกหากิน ในวันต่อมาถ้า มีโอกาสในเวลากลางคืนผีโพงจะใช้ก้านของใบกล้วย ที่มีคนฉีกเอาใบออกแล้ว ทิ้งก้านไว้ตามสวนพุ่มข้ามหลังคาเรือนของคนที่มีผีโพงโกรธ หลังจากนั้นไปไม่นาน คนนั้นจะมีอาการเหงาซึม ร่างกายซูบผอม ที่สุดจะตาย ด้วยเหตุนี้คนแต่ก่อน หรือแม้แต่คนในปัจจุบันตามชนบท เมื่อฉีกใบกล้วยออกจากก้านแล้ว จึงตัดให้เป็นท่อนๆ ก่อนจะทิ้ง จะไม่ทิ้งไว้ทั้งก้านอย่างนั้น เพราะกลัวว่าผีโพงจะนำไปใช้ พุ่มข้ามหลังคาเรือน บางท้องถิ่นเชื่อว่าถ้าผีโพงโกรธใครจะใช้ไม้คานพุ่มข้ามหลังคา เรือน คนที่เป็นศัตรูของผีโพงที่อยู่ในเรือนนั้นจะไม่สบายและตายลงในที่สุด

ผีขี่หมา

มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า ครั้งหนึ่งมีพ่อค้ากลุ่มหนึ่งพากันเดินทางไปค้าขาย ต่างแดน ในระหว่างการเดินทางที่แสนจะเหนื่อยล้า แสงแดดที่แผดจ้าบอกได้ว่า ถึงเวลาอาหารกลางวัน จึงได้พากันหยุดพักที่ริมทาง ทุกคนต่างก็จัดแจงเอา ข้าวปลาอาหารออกจากถุงของแต่ละคน นำออกมาวางบนพื้นที่รองด้วยใบตอง ป่า แล้วล้อมวงตั้งทำเพื่อจะจัดการกับอาหารมื้อนั้น ขณะที่กำลังจะลงมือกินข้าว พลันสายตาของพ่อค้าคนหนึ่ง ก็เหลือบไปเห็นกองขี้หมากองใหญ่ เขาจึงได้ลุก ออกไปเอาใบไม้ปกปิด แต่โอ้เอ๋ยก็ยังปิดไม่มิด เขาจึงเด็ดปลิดเอาดอกหญ้าที่อยู่ บริเวณนั้นทับถมให้บังตา

ดอกอะไรต่อมิอะไรปิดข้างบนอีกทีหนึ่ง เพราะจะได้กินข้าวอย่างเต็มอิ่ม คนพื้นเมืองเวลาจะกินอาหาร ถ้ามีสิ่งใดที่เป็นเรื่องขี้ๆ อยู่ใกล้ๆ ก็มักจะกินข้าว กันไม่ลง เมื่อทุกคนอิ่มจึงเอนกายให้คลายเหนื่อย เรียกกันว่า “ยายเม็ดข้าว” แล้ว จึงพากันเดินทางต่อไป

วันต่อมามีคนมาพักกินอาหาร ณ ที่ตรงนั้นอีก เมื่อเห็นมีดอกไม้วาง ไว้ใกล้บริเวณนั้น คิดว่าเป็นที่มีผีอยู่จึงได้วางข้าวและอาหารตรงนั้น เป็นการให้

เครื่องเช่นแก๊สเจ้าที่ตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติกันมา ต่อมาเมื่อมีใครมาพัก ได้เห็นซากดอกไม้ซากอาหารก็คิดว่าเป็นที่ผีอยู่ จึงวางดอกไม้รูปเทียนขอโชค ขอพรจนดอกไม้กองสูงและมีจำนวนมากขึ้น

วันหนึ่งมีกลุ่มพ่อค้าเดินทางกลับจากการไปค้าขาย ในกลุ่มมีพ่อค้าคนหนึ่งค้าขายขาดทุน ไม่ได้เงินและข้าวของกลับมาเหมือนกับคนอื่นเขา เมื่อมาถึงบริเวณนั้นได้เวลาอาหารกลางวันพอดี จึงพากันหยุดพักกินข้าวกันตรงนั้น ก่อนกินข้าวหัวหน้าพ่อค้าได้วางดอกไม้ ข้าวและอาหารตรงที่คิดว่ามีผีอยู่ตรงนั้น หลังจากทีกินข้าวเสร็จแล้วทุกคนเอนกายยายเม็ตข้าวกันอย่างมีความสุข หลับตาคิดถึงลูกเมียที่คอยอยู่ที่บ้าน ส่วนพ่อค้าคนที่ขาดทุนครุ่นคิดตลอดเวลาว่าจะมีอะไรกลับไปขายเพื่อจะได้เงินให้ลูกให้เมีย ในระหว่างที่ใช้ความคิดอยู่นั้น สายตาจับจ้องอยู่ที่กองดอกไม้บูชาผี เขาจึงตัดสินใจขอบเอากองข้าวมากองนั้นใส่ในถุงย่าม เมื่อทุกคนพักผ่อนพอใจแล้วจึงพากันเดินทางกลับบ้าน เมื่อถึงแล้วพ่อค้าหัวใสนั่นจึงแบ่งเอาผีที่กอบมาแบ่งออกเร่ขายตามหมู่บ้าน โดยบอกว่าเป็นผีดี ผีคุ้มครองบ้าน คุ้มครองคน ผู้ที่ยังไม่เคยมีผีประจำเรือนสำหรับคุ้มครองครอบครัวจะซื้อไว้เป็นผีประจำเรือน จึงเป็นต้นเหตุแห่งการซื้อขายผีต่อมาในสมัยหลัง

ผีมด

ผีมดเป็นผีบรรพบุรุษ ที่เลี้ยงสืบทอดทางสายตระกูล โดยผ่านสายผู้หญิงเป็นหลัก สืบทอดย้อนหลังไปหลายชั่วอายุคน ถ้าเจ้าของผีเลี้ยงและดูแลเอาใจใส่ดี จะเป็นผีที่ให้คุณแก่เจ้าของ ผีมดเป็นคนละสายกับผีเม้ง ผีสองสายนี้จึงไม่ร่วมพิธีและพื่อนในฟามเดียวกัน แม้แต่ลักษณะของฟามปะรำก็ไม่เหมือนกัน ผีมดมีคุณทางด้านการศึกษาโรค โดยจะเข้าทรงร่างเจ้าของแล้วทำการรักษาโรคต่าง ๆ ให้กับคนทั่วไป ใช้วิธีการด้วยคาถาเสกเป่าและการรักษาด้วยน้ำมันต์ แต่ถ้าเลี้ยงไม่ทั่วถึงหรือเลี้ยงไม่ดีผีจะไม่ถูก ผีมดจะให้โทษ เช่นทำให้เจ้าของผีและครอบครัวเกิดความเศร้าหมองไม่มีสงวราดี ทำสิ่งใดก็ไม่ขึ้น ที่เรียกกันว่า “ฮีบหมา คับขึ้น” และยังเที่ยวไปขายหน้าเจ้าของให้อับอายด้วยการเข้าถึงคนและบอกชื่อผู้เป็นเจ้าของคนจึงเรียกผีนี้ว่า “ผีกละ” ดังนั้นเจ้าของผีจะต้องทำพิธีเลี้ยงใหญ่ไม่เกิน ๓ ปี ต่อ ๑ ครั้ง

พิธีพืชนผี

การจัดพิธีแต่ละครั้งจัดงาน ๒ วัน คือวันดาหรือวันรอม บางท้องถิ่นว่า "วันข้าว" หรือ "วันปาว" บางแห่งเรียกว่า "วันข่อย" คือวันที่เค้ามียอดดอกไม้ธูปเทียนไปบอกแก่สายผีในตระกูลเดียวกัน และบอกแก่สายผีนอกตระกูลให้มาร่วมพิธีวันที่ ๒ คือวันพืชนผี

เมื่อเจ้าของผีกำหนดวันที่จะจัดพิธีพืชนผีแล้ว จึงแต่งดาขันข้าวตอกดอกไม้บอกแก่ผีปู่ย่า หรือผีเรือนทราบก่อน จากนั้นจึงตั้งผามปะรำที่ลานบ้านเป็นลักษณะผามเปียง (หลังคาราบ) ประดับผามด้วยกระดาษหลากสี โดยแต่งด้วยดอกไม้ที่หาได้ตามฤดู ทำร้านสำหรับตั้งเครื่องเลี้ยงสังเวยไว้ริมด้านใน และทำราวสำหรับพาดเครื่องนุ่งเครื่องแต่งตัว

เตรียมทั้งของควาของหวาน ผลหมากรากไม้ ขันครูใช้ขันเครื่อง ๑๒ มีหมากพลู ๑๒ กรวย ดอกไม้ธูปเทียน ๑๒ กรวย หมากแห้ง ๑ หัว พลุ ๑ มัด (๑๐๐ ใบ) และยังใช้หมากเพิ่มอีก ๑๒ ขด กับอีก ๑๒ ก้อม กระทงข้าวเปลือก กระทงข้าวสาร ผ้าขาว ผ้าแดง หอยเบี้ยที่ใช้แทนเงิน บางแห่งใส่ลูกเป้ง (รูปสัตว์หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์) เป็นหน่วยน้ำหนัก ขันโยงใส่ด้วยดอกไม้ธูปเทียน ติดต่อว่าจ้างวงดนตรีปี่พาทย์ ๑ วง มาแห่บรรเลงให้ครึกครื้น

เมื่อถึงวันพืชน เจ้าภาพจะจัดเครื่องสังเวยใส่ถาด หรือขันโตกตั้งบนร้าน นำผ้าโสร่ง เสื้อ ผ้าโพกศีรษะ ผ้าคล้องบ่า พาดไว้บนราวหลายชุด เพื่อให้เจ้าผู้เข้าทรงแต่ง

เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. สายผีที่เจ้าภาพแจ้งข่าวไปถึงจะพากันเดินทางมารวมกันที่บ้านพืชนผี มีทั้งหญิงและชายโดยมีดอกไม้ธูปเทียนมาร่วมพิธี จากนั้นเจ้าภาพจะจุดธูปเทียนที่หน้าหอผี และโยงขันผีบอกกล่าวเชิญผีให้เข้าทรงในร่างแต่ละคน และกล่าวขอให้ผีช่วยปกปักรักษาลูกหลานในตระกูลให้

เครื่องสังเวย

ที่มา : www.oknation.net

มีความเป็นอยู่สุขสบาย และจะผูกข้อมือให้แก่ลูกหลาน หลังจากนั้นปีพาทย์จะเริ่มบรรเลงเพลง คนที่เป็นสายผีเมื่อได้ยินเสียงดนตรีปีพาทย์ดังขึ้นจะพากันออกไปพ้อนในผามปะรำ รวมถึงสายผีนอกตระกูลจะเข้าร่วมพ้อนด้วยก็ได้

การพ้อนจะพ้อนจนถึงเวลาอาหารกลางวัน และมีการหยุดพักเพื่อรับประทานอาหาร เจ้าภาพจะเป็นคนจัดเลี้ยงอย่างทั่วถึง ในช่วงบ่ายจะมีการพ้อนต่อ แต่ตอนบ่ายนี้จะเพิ่มความสุขครึกครื้นให้มากยิ่งขึ้น เพราะในระหว่างการพ้อนนั้นยังมีการละเล่นหลายอย่าง มีการแสดงฟาดต่อฟาดแตน โดยการใช้ไม้ฟาด

การพ้อนผี

ที่มา : www.oknation.net

ข้าวแตนที่ผูกแขวนไว้ทั่วปะรำให้แตกกระจาย มีการแสดงการยิงนกยิงไห่น โดยใช้รูปนกและรูปไห่นจำลอง จากนั้นตนพญาผาเบี้ย นำกระบอไม้ไผ่ใส่น้ำร่ายรำไปรอบ ๆ เพื่อทำพิธี “ตั้งฟ้า” (กระทุ้งฟ้า) เพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ให้ข้าวกล้าพืชพันธุ์ธัญญาหารสมบูรณ์ มีการแสดงกำจัดภัย มีการไถ่ยิงเสือ โดยมีคนแต่งเป็นเสือ มีแสดงการคล้องช้าง โดยมีคนหนึ่งแสดงเป็นช้างคลาน ๔ ขากับพื้น คนหนึ่งขึ้นขี่หลังอีกคนหนึ่งถือบ่วงเชือก พยายามจะโยนบ่วงคล้องคอหรือคล้องขาช้าง วิ่งไล่กันไปมาเป็นทีหัวเราะชอบใจของคนรอบ ๆ ปะรำ มีการแสดงจับปลา จับปู โดยทำรูปปูปลา คนที่จะจับจะมีเครื่องจับปลา เช่น แห เป็นต้น เมื่อใครจับได้จะเก็บไปไว้ที่บ้านเพื่อเป็นสิริมงคล นอกจากนั้นยังมีการเล่นหวาดเสียว ผีบางคนจะเอาปลายดาบจิ้มไปที่สีข้างตัวเอง แล้วเอาด้ามของดาบไปดันกับเสาปะรำพิธีจนดาบงอ แต่ความแหลมของปลายดาบไม่ระคายผิวหนังแม้แต่น้อย จึงเป็นที่ฮือฮาของคนทั่วไป จุดนี้ยังเป็นการเพิ่มความศรัทธาเชื่อมั่นของสายผีอย่างมั่นคงต่อไป

ผีเม็ง

คงเป็นผีที่สืบทอดมาจากชาวมอญลำพูน ตั้งแต่เก่่าก่อนมาแล้ว ผีเม็งเป็นผีประจำตระกูลติดต่อกันทางฝ่ายหญิงเช่นเดียวกันกับผีมด ต่อมาสมัยหลังมีการแยกออกเป็น ๒ สาย คือสายผีเม็ง และเม็งน้ำฮ้ำ (น้ำปลาร้า) ที่เรียกว่าเม็งน้ำฮ้ำคงเป็นเพราะผีเม็งสายนี้ชอบกินน้ำฮ้ำ เมื่อมีการเลี้ยงผีเม็งจึงต้องตั้งกระบอกน้ำฮ้ำไว้สังเวยเสมอ ภายใน ๓ ปีต่อ ๑ ครั้ง จะต้องจัดให้มีการเลี้ยงสังเวยขนาดใหญ่ใช้เงินมาก การจัดงานใช้เวลาถ้าจะรวมกันจริง ๆ ๓ วัน คือ “วันปาวข้าว” (วันแต่งงาน) แลวันพ่อน และ “วันล้างผาม” (เก็บข้าวของ) จัดตั้งผาม (ปะรำ) ที่ลานบ้านเป็นรูปหลังคากระโจม มีผ้าแขวนห้อยไว้ตรงกลาง ตั้งแต่หลังคาลงถึงพื้น เรียกว่า “ผ้าจ่อง” ทำร้านสำหรับตั้งเครื่องสังเวย

ผาม (ปะรำ) ในพิธีการพ่อนผีเม็ง

การเตรียมเครื่องสังเวยถวาย มีดอกไม้รูปเทียนเครื่องไหว้ทั้งหลาย มีทั้งอาหารคาว เช่น หัวหมู ไก่ต้ม มีขนมพื้นเมืองหลายชนิด มีผลหมากรากไม้ ลูกส้ม ลูกหวาน ถ้าเป็นสายผีเม็งน้ำฮ้ำจะมีกระบอกไม้ไผ่ใส่น้ำฮ้ำด้วย จัดหาเครื่องดนตรี ปี่พาทย์มาบรรเลง ชันครุมีหมากพลู ดอกไม้รูปเทียน เบี้ยหอยเงินทอง ข้าวเปลือก ข้าวสาร ผ้าขาว ผ้าแดง ลูกแป้งรูปสัตว์ หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ (เป็นหน่วยน้ำหนักการชั่ง) มีขันโยงใส่ด้วยดอกไม้รูปเทียน

เครื่องไหว้สังเวยในการพ่อนผีเม็ง

เมื่อวันพ่อนมาถึง ทางเจ้าภาพจะจัดเครื่องไหว้สังเวยใส่พานและใส่ขันโตกตั้งวางบนร้านข้างผามปะรำด้านใน

เวลาประมาณ ๐๙.๐๐ น. สายผีในตระกูลเดียวกันที่ทางเจ้าภาพได้แจ้งข่าวบอกไปจะเดินทางมา โดยมีดอกไม้ธูปเทียนมาร่วมพิธี เมื่อถึงเวลาเจ้าภาพจุดธูปเทียนที่หน้าหอผีที่มีประจำอยู่แล้วในบริเวณบ้าน จากนั้นมีการโยงขันครูโยงขันผีบอกกล่าวให้ตระกูลผีและผีเจ้าที่ให้รับทราบ และเชิญผีเข้าทรงร่าง ขอให้ผีช่วยคุ้มครองให้ลูกหลานในตระกูลมีความอยู่เย็นเป็นสุข ผีในร่างทรงผูกข้อมือให้แก่ลูกหลานในตระกูล จากนั้นวงปีพาทย์จะเริ่มการบรรเลง ผู้ใหญ่อาวุโสจำนวนหนึ่งในสายตระกูลผีเดียวกันจะเดินออกไปนุ่งผ้าโสร่ง นุ่งเสื่อ ผูกศีรษะเอาผ้าคล้องคอ แล้วตรงไปที่ผ้าแขวนกลางกระโจม ดึงผ้าผืนนั้นปิดหน้าแล้วหมุนตัวไปมา สักครูหนึ่งผีจะเข้าถึงบุคคลนั้น ให้มีอาหารชิม ตาปรีอ รู้สึกละตัวบ้างไม่รู้สึกละตัวบ้าง จากนั้นจึงลงมือพ่อนไปตามจังหวะเสียงดนตรีปีพาทย์ คนต่อไปก็ทำอย่างนั้นเช่นกัน บางคนผีจะเข้าถึงก่อนแล้วจึงเดินไปเข้าผามพ่อน ไม่นานในผามปะรำจึงเต็มไปด้วยผีพ่อนกันยุบยับไปหมด

ร่างทรงเอาผ้าที่แขวนกลางผามปะรำปิดหน้า
เพื่อให้ผีเข้าถึง

ร่างทรงจะพ้อนตามจังหวะดนตรี

การพ้อนผีเมื่อนั้น จะไม่อนุญาตให้ผีนอกตระกูล คือนอกสายผีเดียวกัน
เข้าร่วมการพ้อนด้วย นอกจากว่าในช่วงท้ายที่ผีในตระกูลของเจ้าภาพออกกัน
ไปแล้ว ผีในสายตระกูลอื่นจึงจะพ้อนได้

ในสมัยโบราณทั้งผีผดและผีเม็ง เจ้าของผีจะจัดให้อยู่ในภาชนะหม้อดินเผา
ก้นกลม ปากแคบ ผูกปากด้วยผ้าขาว คนล้านนาเรียกหม้อชนิดนี้ว่า “หม้อต่อม”
ส่วนมากจะตั้งหม้อนี้ไว้ที่สูง ที่นิยมคือบน “ควั่น” เพดานของบ้าน ซึ่งแต่ก่อนสาน
ด้วยกิบไม้ไผ่เป็นตาๆ มีการเล่าต่อกันมาว่ามีคนหนึ่งที่เคร่งครัดคาถาอาคมคนหนึ่ง
ได้แอบขึ้นไปส่องดูภายในหม้อ สิ่งที่เห็นคือเป็นสิ่งที่มีชีวิต มีรูปคล้ายกับหัวของ
ลูกไก่อยู่เต็มหม้อ สิ่งนี้จะเป็นเครื่องยืนยันเรื่องของ “ผีกละ” ในบทต่อไป

ผีกละ (อ่าน “ผีกะ”)

ผีเม็งเมื่อเจ้าของไม่ได้เลี้ยงดูปล่อยให้อดอยาก จะออกหากินเอง สิ่งที่
ชอบกินคือของสดของคาว เช่น เลือด น้ำคร่ำของหญิงที่คลอดลูกใหม่ๆ บางครั้งจะ
ฆ่าเด็กทารกแล้วล้วงกินตับไตของทารก หรือจะเที่ยวเข้าสิงร่างของคนโดยเฉพาะ
ร่างผู้หญิง เหตุที่ผีกละจะเข้าสิงร่างคนนอกจากความอดอยากแล้ว ยังเป็นเพราะ

คนที่ถูกส่งไปดำน้ำทะเลาะกับเจ้าของผี หรือไปทำให้เจ้าของผีโกรธด้วยเรื่องใดๆก็ตาม จึงมีโอกาสเป็นได้มากที่จะถูกฝึกกละสิงร่างเพื่อแก้แค้นแทนเจ้าของ เมื่อถูกหมอผีบังคับถามชื่อเจ้าของ ผีจะไม่ยอมบอกให้เป็นที่ขายหน้าเจ้าของง่าย ๆ และจะเที่ยวหากินไปอย่างตะกละตะกราม จึงเรียกกันว่า “ฝึกกละ” เมื่อมีอายุมากขึ้นจะเป็นผีแก่ หงอนจะงอกขึ้นที่ศีรษะคล้ายกับหงอนของไก่ เรียกกันว่า “ฝึกกละหงอน”

เป็นอันว่าคนโบราณมีความคิดตรงกันว่า ลักษณะส่วนบนของฝึกกละมีลักษณะคล้ายกับไก่ มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า คนที่มีอาคมกล้าแข็งได้แอบเปิดคู่มือที่อยู่ของฝึกกละ บางคนเห็นเป็นดั่งตัวหนอนย้วยเยี้ย บางคนเห็นเป็นดั่งหัวไก่อยู่เต็มหม้อ และยังมีเรื่องเล่ากันเป็นนิทานว่า ครอบครัวยุคหนึ่งเป็นตระกูลฝึกกละต่อมาได้ลูกสะใภ้มารวมอยู่เรือนเดียวกันด้วย วันหนึ่งก่อนที่ทุกคนจะออกไปทำนา โดยให้ลูกสะใภ้อยู่เฝ้าบ้าน แม่ผัวได้สั่งลูกสะใภ้ให้เฝ้าบ้านให้ดีอย่าให้ใครมาปิ่นดูโน่นดูนี่เป็นอันขาด โดยเฉพาะบนคว้นพาดาน เมื่อทุกคนในบ้านพากันออกไปทุ่งกันหมดแล้ว ลูกสะใภ้เกิดสงสัยว่ามีอะไรอยู่บนพาดาน เป็นฝึกกละที่เคยได้ยินคนเล่าให้ฟังหรือไม่ จึงอยากจะพิสูจน์ดูให้รู้แน่ จึงปีนขึ้นไปดูแต่ก็ไม่เห็นสิ่งใด นอกจากหม้อดินปิดปากด้วยผ้าขาว จึงเปิดออกดู สิ่งที่เห็นเป็นสัตว์มีลักษณะคล้ายกับไก่มีหงอนเต็มไปหมด จึงได้ลงมาจัดแจงต้มน้ำร้อนแล้วนำขึ้นไปเทลงในหม้อใบนั้น ผลปรากฏในภายหลังว่าทุกคนที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนรวมทั้งลูกสะใภ้คนนั้นได้เสียชีวิตด้วยกันหมดทุกคน

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งว่า หญิงสาวคนใดที่เป็นตระกูลฝึกกละ เวลากลางคืนเมื่อมีหนุ่มไปเที่ยวสาวคุยกับสาวคนนั้นตามประเพณีเก่าก่อน สาวคนนั้นจะมีเสน่ห์ทำให้หนุ่ม ๆ พากันหลงใหล ยิ่งมอมย่งสววยซึ้ง ยิ่งดึกยิ่งสววยบาดใจ เล่าว่า คนที่มีอาคมได้ทำการท่องมนต์แล้วมอม หรือทำนให้ย็นหันหลังให้กับหญิงคนนั้นแล้วก้มศีรษะลงแล้วมองผ่านหว่างขาของตัวเอง จะเห็นว่ามิลิง ๒ ตัวนั่งอยู่บนไหล่ของหญิงคนนั้น คอยเลียแก้มตัวละข้างอยู่ตลอดเวลา จึงทำให้หญิงนั้นเป็นคนที่สววยเข้มมีแก้มแดงระเรื่อสดใสอยู่ตลอดเวลา

ศัตรูของฝึกกละ คือ นกฮูก มีด้วยกันหลายชนิด แต่มีชนิดหนึ่งที่คนล้านนาเรียกว่า “นกเค้าฝึกกละ” นกเค้ามีเรื่องโกรธกันกับฝึกกละ แต่ไม่ทราบว่าเป็นเรื่องด้วย

เรื่องใด เมื่อผีกละจะออกไปทางไหน นกเค้าจะไปส่งเสียงร้องอยู่ในบริเวณนั้น เพื่อเตือนให้คนรู้ว่า ผีกละกำลังจะมา ครอบครัวใดที่มีเด็กทารก เมื่อได้ยินเสียงร้องของนกเค้าจะป้องกันเด็กทารกให้ปลอดภัยจากผีกละรบกวนด้วยเครื่องรางหลายชนิด

ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.๒๕๐๕ ลงไป เรื่องที่ผีกละเข้าสิงคนมีให้เห็นอยู่ทั่วไป เป็นเรื่องธรรมดา ผู้เขียนเองก็เคยพบเห็นมากับตาตัวเอง ผีกละจะเลือกเข้าสิงผู้หญิงตั้งแต่สาวไปจนถึงหญิงที่มีอายุประมาณ ๕๐ ปี การเข้าสิงของผีในคนเท่าที่เคยมารู้มาส่วนมากจะเข้าตอนที่คนเดินไปทำธุระที่โน่นที่นี้กลับมา จะเดินคุ่ม ๆ ขึ้นเรือน ไม่ทักใคร่ทั้งนั้น อาการของคนที่ถูกผีกละเข้าสิง ตอนแรกจะโหยให้คนเมืองเรียกว่าการ “หุ่ย” คล้ายกับการโหยให้ของลูกหลานเมื่อพ่อแม่เสียชีวิตลง มีเสียงดังไปไกลชาวบ้านได้ยินเสียงจะพากันมาดู ถึงตอนนี้คนที่ถูกผีกละสิงจะทำเอียงอ้าย หลบหน้าไม่กล้าสบสายตากับใคร มีท่าทางซึมเซา ผู้ที่พบเห็นจะรู้ได้ทันทีที่มีผีสิงอยู่ในร่าง พวกญาติจะถามว่ามาจากไหน ใครเป็นเจ้าของ ผีจะไม่ยอมบอกชื่อผู้เป็นเจ้าของ ถามต่อไปว่ามีความประสงค์สิ่งใด หรือว่ามีใครไปทำให้โกรธ ถ้าได้ทำอย่างนั้นก็จะขอยกด้วย และจะอ้อนวอนผีให้ออกจากร่างของคนนั้นแล้วกลับไปเสีย มีบางผีที่คนบางคนพูดเก่งกล่าวเย็นยอรู้จักวิธีพูดหวาน ช่วยกันขอร้องผีจะยอมออกจากร่างไป มีข้อสังเกตง่าย ๆ เมื่อผีจะออกจากร่างคน บุคคลที่ถูกผีเข้าสิงจะอาเจียนอาลมออกมาทางปากเสียงดังไอ้ก้อก และจะล้มตัวลงนอนแน่นิ่ง เมื่อรู้สึกตัวจะพรวดพรวดลุกนั่ง เมื่อเห็นชาวบ้านมากันจะถามด้วยความแปลกใจว่ามากันทำไม

แต่ถ้าขอร้องวิงวอนอย่างไรผีก็ไม่ยอมออกจากร่าง ทางญาติจึงจะไปขอให้หมอผีในหมู่บ้านที่มีคาถาอาคมมาบังคับให้ผีออก โดยการเขียนติตามร่างกายของหญิงที่ถูกผีสิง พร้อมกับด่าว่าต่าง ๆ นานา บางครั้งถึงกับต้องลงมือลงไม้ตบหน้าก็มี เมื่อถูกข่มขู่มากเข้าหมอมผีบังคับให้บอกชื่อเจ้าของผีจะบอกว่าใครเป็นเจ้าของ สุดท้ายหมอมผีจะบังคับให้ออกจากร่างผีจะยอมออกจากร่างไป แต่ถ้าเป็นผีกละที่มีอายุเป็นผีแก่ จนถึงมีหงอนออกที่ศีรษะแล้ว จะเป็นผีที่ไม่ค่อยจะยอมง่าย ๆ เหมือนกัน ถ้าหมอมผีที่ไม่เก่งจริง ๆ แล้วพอเหยียบบันไดขึ้นบ้านผีจะหัวเราะ

เสียงดัง เมื่อข่มขู่บังคับผีจะบอกว่าไม่กลัวไม่กลัว ทำให้หมอผีผู้นั้นต้องเหงื่อแตกเหมือนกัน เมื่อไม่ยอมออกจริง ๆ ทางญาติก็จะต้องไปหาหมอผีที่มีชื่อเสียงและเก่งจริง ๆ มาบังคับ เมื่อหมอผีมีอาคมเก่งกล้ำมาถึง ผีจะมีอาการหวั่นกลัวไม่ยอมหันหน้ามาหา หมอจะให้ญาติไปตัดเอาต้น "คูก" (อ่าน "กูก" มีลักษณะคล้ายต้นข้าว) มาแล้วหมอจะ

ต้นคูกที่ใช้เมี่ยงตีผีกละให้ออกจากร่างคนที่มา : http://www.m-culture.in.th/moc_new/album/171551

เสกด้วยคาถาแล้วเอาเมี่ยงตีไปที่ลำตัวของคนที่ถูกผีสิง

ผีจะร้องโหยหวนด้วยความเจ็บปวด หมอจะบังคับให้บอกชื่อเจ้าของ ถ้ายังไม่บอกหมอจะเคียวพริกไทยแห้งพ่นให้เข้าไปที่ตาคนที่ถูกผีสิงอีก พร้อมกับพูดด้วยท่าทางขึงขังว่า “ถ้ามึงไม่บอกกูจะทำให้ตามึงบอด” ถึงตอนนี้ผีจะบอกชื่อเจ้าของว่าเป็นใคร บ้านอยู่ที่ไหน และจะบอกสาเหตุที่เข้าสิง หมอบางคนที่อยากจะแสดงความสามารถของตนให้คนเห็น บางครั้งจะบังคับให้ผีที่อยู่ในร่างของคนใช้ลิ้นแลบเลียฝ่าเท้าของหมอ บางครั้งจะใช้หม้อแกงดินเผาครอบไปที่ศีรษะของคนที่ถูกผีสิง แล้วใช้มีดหมอเสกด้วยคาถาเอาโขนไปที่ก้นหม้อทำอย่างกับการโกนผม แต่โกนไม่ทั่วทั้งหมด ถ้าหมอทำแบบนี้เชื่อว่าเจ้าของผีจะเกิดผมร่วงไปตามลักษณะที่โกนก้นหม้อ เหลือผมบนศีรษะเป็นหย่อม ๆ ต้องใช้ผ้าโพกศีรษะไว้ไม่ให้คนเห็น ไม่ออกจากบ้านไปไหนเป็นเดือน รอจนกว่าผมจะขึ้นใหม่ หมอผีที่ใช้วิธีนี้จะสร้างความอาฆาตแค้นให้กับผีและเจ้าของผีรายนั้นเป็นอย่างมาก

หลังจากการแก้งเจ้าของผีให้ได้อายุแล้ว หมอผีจะบังคับให้ผีกละออกจากร่างคน ผีกละที่เข้าสิงในตัวคนนาน ๆ จะออกจากร่างลำบาก หมอก็บังคับเร่งให้ออกด้วยการเอามือตึงผมให้แน่นหน้าขึ้นแล้วพ่นน้ำมันตีไปที่ใบหน้าบ้าง เสกมีดหมอจีไปตามร่างกายบ้าง ผีจะร้องว่า “กลัวแล้ว ๆ” หมอจะตะคอกว่า “เมื่อกลัวก็ออกไปเสียซิ” ผีจะร้องบอกว่า “ออกไม่ได้ เพราะติดหนอง” คือหมายถึง

หงอนของผีไปติดอยู่ในร่างคน หมอจึงต้องใช้มีดหมอเสกด้วยอาคมแล้วเอาตัดูไปบนศีรษะของคนที่ถูกผีสิง พร้อมกับพูดว่า “เอาตัดหงอนให้แล้วจงออกไปเสีย และอย่าได้กลับมาอีก” คนที่ถูกผีสิงจะแสดงอาการอาเจียนเสียงดังไ้ก้กอัก พร้อมกับล้มตัวลงนอนหลับหน้ากับพื้น แสดงว่าผีได้ออกไปจากร่างของคนแล้ว

ต่อมาภายหลังเมื่อหมอมีอายุมากขึ้น พลังเวทมนตร์คาถาที่มีอยู่จะค่อย ๆ อ่อนลงไปตามความชราของร่างกาย เมื่อพลังเวทย์ไม่กล้าแข็งเหมือนดังเดิม ผีก็จะที่เก็บความอาฆาตแค้นไว้จะมาทำลายชีวิตของหมอผู้นั้นให้ตายลงด้วยวิธีใดวิธีหนึ่ง คนโบราณท่านจึงสอนหมอผีไว้ว่าเมื่อผีกลัวแล้วก็อย่าได้ไปบังคับข่มขู่ผีให้มากจนเกินไป ให้พูดจาด้วยความนุ่มนวล ผีก็คล้ายกับคนถ้าคนพูดดีบางที่ผีก็ยอมออกจากร่างคนง่าย ๆ เหมือนกัน

ผีม้าบ้อง

ผีม้าบ้อง เกิดจากปาฏิหาริย์ของผีกละนั้นเอง เมื่อผีกละมีพลังแก่กล้าจะแปลงกายให้คล้ายกับม้า สีของลำตัวโดยมากจะเป็นสีหม่น คนโบราณได้เล่าต่อกันมาว่า ผีกละจะเข้าสิงร่างเจ้าของผีหรือคนในตระกูลโดยมากจะเป็นผู้ชาย มักจะเลือกออกในคืนเดือนมืดหรือเดือนข้างแรม โดยการพับแขนแล้วแนบกับหู ๒ ข้าง หันด้านศอกไปข้างหน้า สมมุติให้เป็นหูของม้า ใช้ฝ่าขาขวาม้าผูกเอาไว้ เหลือขาซ้ายข้างหลัง สมมุติให้เป็นหาง แล้ววิ่งออกไป สถานที่ที่ผีม้าบ้องชอบวิ่งเข้าออกจะเป็นตรอกซอกซอยแคบ ๆ คนเมืองเรียกว่า “คลองหน้อย” หรือวิ่งไปตามลำเหมืองที่ไม่มีน้ำ ระหว่างที่ผีม้าบ้องวิ่งคนที่มีย่านอยู่แถวนั้นจะได้ยินเสียงดังคล้ายกับเสียงการวิ่งของวัวควาย มีคนเคยเห็นผีม้าบ้อง แต่ทุกคนที่เคยเห็นนั้นไม่มีใครเคยเห็นหมดทั้งตัว บางคนจะเห็นส่วนข้าง บางคนเห็นเพียงส่วนก้น ว่ากันว่าถ้าคนไปเจอเข้ากับผีม้าบ้อง คนจะถูกทำร้ายหรือครอบงำ “อา” หรือจากการที่ได้พบนั้น จะทำให้เกิดไม่สบายโดยไม่รู้สาเหตุ ร่างกายจะค่อย ๆ ผอมเหลืองไปที่ละน้อย และจะเสียชีวิตไปในที่สุด

มีคนที่เคยพบกับความน่ากลัวของผีม้าบ้องเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า คืนหนึ่งได้ไปแฉ้วสาว (คือการไปเที่ยวจีบสาวในเวลากลางคืน ตามประเพณีของคนล้านนาในอดีต) ที่เป็นสายฝีกะ ทั้ง ๆ ที่ทราบมาก่อนแล้วแต่ก็อยากจะลองดู ในระหว่างที่นั่งคุยกับสาวอยู่นั้นเขาสังเกตว่ามีนกฮูกบินโฉบไปมาระหว่างหลังคาเรือนกับต้นไม้ในบริเวณนั้น พร้อมกับมีเสียงร้องเป็นครั้ง ๆ ไป เมื่อตึกมากเข้ายังมีเสียงสั่นสะเทือนของเสาเรือน คล้ายกับมีวัวควายวิ่งชนเบา ๆ ทั้งที่บ้านหลังนั้นไม่ได้เลี้ยงวัวควายไว้ได้ถุน หนุ่มคนนั้นจึงไม่กล้าลงจากบ้านคนเดียว ต้องรอเพื่อน ๆ กลับจากการเที่ยวสาวผ่านมาจึงกลับบ้านได้ ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา เขาไม่ไปที่บ้านนั้นอีก การติดต่อสืบสายของฝีกะ นอกจากจะติดต่อกันทางเครือญาติแล้วยังติดต่อกันได้กับคนนอกตระกูลอีกด้วย ชายหรือหญิงใดที่แต่งงานกับคนที่เป็นสายตระกูลผี เมื่อได้กินข้าวรวมไหเดียวกันครบ ๗ ไห ก็จะเป็นสมาชิกสายผีในตระกูลนั้นอย่างเต็มตัว

สรุปได้ว่า ผีเม้ง ผีเม้งน้ำฮ้ำ ฝีกะ ฝีกะหงอน และผีม้าบ้อง เป็นผีที่แตกต่างมาจากต้นผีเดียวกันคือผีเม้ง เดิมคงรับมาจากคนมอญลำพูน หรือมอญในประเทศพม่า ที่อยู่ของผีคือในหม้อดินเผาปากแคบ เรียกกันว่าหม้อต่อม ปิดปากหม้อด้วยผ้าขาว ลักษณะของผีตามที่เล่าต่อกันมา มีรูปลักษณ์กับส่วนบนของไก่ เป็นผีที่ช่วยคุ้มครองแก่เจ้าของและสมาชิกในครัวเรือน มีธรรมเนียมว่าต้องทำพิธีพ่อนผี ๓ ปีต่อครั้ง ถ้าไม่เลี้ยงดูให้ดีผีจะออกหากินเองจึงเรียกว่าฝีกะ หรือถ้าเจ้าของไปทะเลาะกับเพื่อนบ้านผีจะโกรธแทน จะไปเข้าสิงคน ๆ นั้น เมื่อถูกหมอผีบังคับถ้าทนไม่ได้จริง ๆ จะบอกชื่อคนที่เป็นเจ้าของ เมื่อผีมีพลังแก่เต็มที่ฝีกะจะมีหงอนที่ศีรษะคล้ายกับหัวของไก่ เรียกว่าฝีกะหงอน เมื่อเข้าสิงคนจะออกยาก เพราะหงอนของผีจะติดค้างอยู่กับส่วนใดส่วนหนึ่งของคน เมื่อมีพลังแก่กล้าจะสามารถแปลงกายเป็นม้า เรียกว่า ผีม้าบ้อง ชอบวิ่งเข้าออกตามซอยเล็ก ๆ หรือตามลำเหมืองที่ไม่มีน้ำในเวลากลางคืน โดยมากจะเป็นคืนเดือนมืดหรือคืนข้างแรม ศัตรูของฝีกะคือนกฮูก คนเมืองเรียกนกฮูกว่า นกเค้า (อ่าน “เก้า”) จะคอย

ร้องเตือนให้คนทราบว่ามีผีจะไปทางไหน จึงเรียกนกเค้าชนิดนี้ว่า “นกเค้าผีกละ” บุคคลผู้ได้อยู่กินกับคนในตระกูลผีนี้ ถ้าได้ร่วมกินข้าวไหเดียวกันกิน ๗ ไหผู้นั้น จะเป็นผีกละและเป็นสายผีเดียวกันไปด้วย

ผีกละยักษ์

ผีกละยักษ์ เป็นชื่อเรียกผีที่เก่งกล้า ส่วนมากจะมีอยู่ตามวัดร้าง เชื่อกันว่าเป็นผีพระภิกษุเจ้าอาวาสในวัดนั้นหรือวัดที่ใกล้เคียงที่ไม่มีวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย หรือเป็นพระที่ศึกษาไฟไปทางเวทมนตร์คาถาเพียงอย่างเดียว เมื่อมรณภาพลงวิญญาณจึงไม่ไปผูกไปเกิด จะอยู่ในวัดที่เคยอยู่ หรือในวัดใดวัดหนึ่ง ผีกละยักษ์จะอาศัยขอกินอาหารจากคนทั่วไป ซึ่งคนพื้นเมืองเรียกว่า “ทักกิน ทอกิน” แกล้งคนให้เกิดความตกใจ เมื่อมีคนไม่สบายฝ่ายญาติจะถามหมอดูบ้าง หมอโหราศาสตร์บ้าง เมื่อรู้จุดที่ผีอยู่จะมีการเลี้ยงสังเวศ ผีกละยักษ์เป็นผีที่มีอาคมกล้าแข็ง ถ้าเข้าสิงบุคคลใดแล้ว หมอผีที่ไม่เก่งจริงจะบังคับไล่ผีกละยักษ์ไม่สำเร็จ เพราะเคยเป็นถึงเจ้าอาวาสมาแล้ว ก็ย่อมจะเป็นผู้รู้ทางด้านคาถาอาคม จึงเป็นที่หวั่นเกรงของหมอผีมากทีเดียว เป็นผีที่บังคับยาก เพราะมีความรู้เท่าเทียมกับหมอผี นอกจากนี้จะใช้คำพูดจาหวานล่อม ที่พูดกันว่า “การพูดดีแต่ดียั้งยอม”

ผีเจี้ยงเหมี้ยง

ผีเจี้ยงเหมี้ยง คือผีรักษาป่าช้า คอยดูแลการเข้าออกป่าช้าของผีทั้งหลายที่ยังไม่ได้ไปเกิด เมื่อนำศพเข้าไปฝังหรือเผาในป่าช้า ในขณะที่ขบวนกำลังจะเข้าสู่ป่าช้า หมอพิธีจะกล่าวคาถาทักผีเจี้ยงเหมี้ยงก่อน พร้อมกับเอากะตังข้าวสุกวางที่ข้างประตูป่าช้าเพื่อให้แก่ผีเจี้ยงเหมี้ยง

เมื่อขบวนหามศพเข้าสู่ป่าช้าผีเจี้ยงเหมี้ยงจะออกมาทักทายผีใหม่และพากันกระโดดขึ้นไปที่ไม่เรือนศพ คนที่หามศพจึงมีความรู้สึกว่าการทักทายในเวลาใดก็ดีที่ชาวบ้านมีความจำเป็นที่จะเข้าไปในป่าช้า จึงต้องมีการทักทาย

ผีเจี้ยงเหมี้ยงเสียก่อน โดยคำทักส่วนมากจะเป็นรูปแบบคาถา เรียกว่า “คาถาทักผีเจี้ยงเหมี้ยง” ถ้าไม่ทักทายบังเอิญตอนนั้นผีเจี้ยงเหมี้ยงอารมณ์ไม่ดีจะทำร้ายเอา ทำให้เกิดการไม่สบายขึ้นได้

ผีเสื้อวัด

ผีเสื้อวัด เป็นผีดูแลรักษาวัด บางแห่งเรียก เทวดาวัด ในแต่ละวัดจะมีหอศาลตั้งอยู่ บางวัดตั้งอยู่ในวัด บางวัดตั้งอยู่นอกวัด ถ้าตั้งอยู่นอกวัดสถานที่นั้นจะเป็นที่ธรณีสงฆ์ หรือเป็นที่สาธารณะ แต่ละวัดจะมีชาวบ้านอย่างน้อย ๑ คนเป็นผู้เอาใจใส่ดูแลหอศาล มีหน้าที่จัดแจกันดอกไม้ประดับศาล และดูแลคนโทให้มีน้ำเต็มอยู่เสมอ รวมทั้งปัดกวาดทำความสะอาดหอศาลนั้น

ถ้าวัดมีงานบุคคลผู้ดูแลหอศาลจะเป็นคนนำเอาพานข้าวตอกดอกไม้รูปเทียนไปบอกกล่าวให้ผีเสื้อวัดได้รับรู้ เพื่อขอให้ช่วยรักษางานให้เรียบร้อย ไม่ให้เกิดเรื่องร้าย หรืออย่าให้มีอุปสรรคใด ๆ ระหว่างที่วัดมีงาน เช่นงานปอยหลวง (งานฉลอง) จะกี่วันก็ตามผู้ดูแลจะเป็นผู้จัดสำรับอาหารคาวหวานจากวัดไปถวาย โดยตั้งไว้บนหอศาลทุกวัน

ในกลางพรรษาเมื่อถึงวันพระ ศรัทธาชาวบ้านนำข้าวและอาหารมาทำบุญตักบาตรที่วัด ทางวัดจะตั้งภาชนะเพื่อใส่ข้าว อาหาร และขนมสำหรับถวายผีเสื้อวัดไว้ ๑ ชุด หลังจากที่บ้านใส่ข้าวและอาหารพระพุทธรูป พระสงฆ์แล้ว จะกันส่วนหนึ่งไว้เพื่อใส่ในภาชนะของผีเสื้อวัด เมื่อยกไปถวายพระพุทธรูป พระสงฆ์แล้ว บุคคลที่ดูแลหอศาลจะยกเอาข้าวและอาหารไปถวายผีเสื้อวัด จะทำทุกวันพระหรือเมื่อมีการจัดงานในวัด

ผีเสื้อบ้าน

ผีเสื้อบ้าน คือผีรักษาหมู่บ้าน สถานที่ตั้งหอศาลแต่โบราณเป็นที่สาธารณะ บางหมู่บ้านตั้งที่บริเวณประมาณตรงกลางของหมู่บ้าน บางหมู่บ้านตั้งไม่ห่างจากศาลาที่พักของหมู่บ้าน บางหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านดั้งเดิม จะตั้งหอศาลไม่ห่างจากเสาไฉบ้าน ลักษณะหอศาลมีขนาดกว้าง บางแห่งคนสามารถขึ้นไปนั่งได้หลายสิบคน บุคคลที่ดูแลเอาใจใส่หรือทำความสะอาดหอศาล จะเป็นม้าขี่ของเจ้าพ่อ หรือคนในครอบครัวนั้น บางแห่งมีชาวบ้านอาสาเป็นผู้ดูแล

ส่วนใหญ่ผีเสื้อบ้านจะมีคนทรงประจำ เมื่อมีเหตุการณ์สิ่งใดเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน เกิดขึ้นกับคนในหมู่บ้าน คนทรงเจ้าจะมาเข้าทรงที่หอศาล ผีที่มาเข้าทรงเรียกกันว่า “เจ้าพ่อ” หรือ “พ่อเจ้า” เมื่อวันสงกรานต์มาถึง โดยมากจะเลือกเอาวันปากปี คือวันที่ ๑๖ เมษายน เป็นวันดำหัวผีเสื้อวัด ชาวบ้านแต่ละคนจะนำเอาดอกไม้เครื่องไหว้ อาหารคาวหวาน ขนมต่าง ๆ และสุราเครื่องดองของเมา มาชุมนุมกันที่หอศาล มีการดำหัวโดยผ่านคนทรงเจ้า ผีเสื้อบ้านจะให้โชคให้พร ผูกข้อมือให้กับชาวบ้าน มีการรดน้ำปีใหม่มักเป็นที่สนุกสนาน สุดท้ายเมาสุรากันทั้งผีทุกคน.

หอผีเสื้อบ้าน

ที่มา : <http://www.reurnthai.com/index.php?topic=4411.15>

